

Kõrgharidusprogrammi 2019-2022 seletuskiri

Sisukord

1. Programmi taust ja vajaduse põhjendus.....	1
2. Programmi eesmärk ja mõõdik	4
3. Programmi meetmed ja tegevused.....	4
3.1. Meede 1. Võrdsed võimalused kõrgharidusõppeks ja muutunud õpikäsituse põhimõtete juurutamine.....	4
3.2. Meede 2. Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdisaegse tööturu vajadustega	7
3.3. Meede 3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine	8
4. Programmi elluviimist toetavad ja võimaldavad muud poliitikainstrumendid.....	8
5. Programmi tegevuste eeldatav mõju läbivatele teemadele	10
6. Programmi juhtimiskorraldus.....	10
7. Tegevuskava	11

1. Programmi taust ja vajaduse põhjendus

Eesti majandusedu ning ühiskonna hästi toimimise eeldus on kõrgelt kvalifitseeritud tööjõud. Euroopa 2020 ja Eesti 2020 eesmärk on, et vähemalt 40% 30–34-aastastest inimestest oleks omandanud kolmanda taseme hariduse.

1.1. Olukorra kirjeldus

2000. aastate alguses kiiresti paisunud kõrgharidussektor on oluliselt koondunud – nii institutsioonide kui ka õpetatavate valdkondade poolest. Nende muutuste põhjus on olnud üliõpilaste arvu vähenemine ja vajadus viia kõrgharidus rohkem ühiskonna vajadustele vastavaks. Näiteks on viimase 10 aasta jooksul suurenenud loodus- ja täppisteaduste ning tehnikaalade osakaal (2007/08. õppeaastal 25%, 2017/18. õppeaastal 31% üliõpilastest). Loodus- ja täppisteaduste valikute soodustamiseks loodi IT Akadeemia konsortsium ning kutsuti ellu riiklikud programmid. Soovitud määral ei ole aga suudetud vähendada kõrgharidusõppe katkestamist. Aastatel 2012–2016 katkestas kõrghariduses õpingute alguses (esimesel aastal) ca 21–23% sisseastunutest (2016. aastal – 22,3%).

Uuendatud on kogu kõrgharidusõppe kvaliteedihindamise süsteem, mis toetab õppeasutustes sisemise kvaliteedikultuuri ja toetava välishindamise kujunemist, mille tulemusena võivad õppeasutused riiklikke diplomeid väljastada ainult juhul, kui selleks annab loa Vabariigi Valitsus. 2009. – 2012. a viidi läbi üleminekuhindamine. Palju ressursi on suunatud kõrghariduse rahvusvahelisemaks muutumisele, toetades mobiilsust, rahvusvahelist koostööd ja Eesti kõrghariduse turundamist väljapoole Eestit. Kogu õpinguperioodiks Eestisse õppima tulnud välisüliõpilaste arv on oluliselt kasvanud. Kui 2006/07. õa õppis Eestis 901 välisüliõpilast, siis 2017/18. õa 4395. Eri mobiilsusskeemide raames eraldati 2014/15. õppeaastal 2160 stipendiumi, mis arvestuslikult võimaldas 3,9%-l üliõpilastest õpirännet.

Olulisel kohal on olnud õppe kvaliteedi teemad. Selleks käivitati 2007-2014 perioodil tõukefondide programmid *Primus*, *BeSt* ja *Eduko*. Esimene keskendus õppejõudude koolitusele, õppekavade arendamisele, varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) regulatsioonide uuendamisele, haridusuuringute võimekuse tõstmisele ja üliõpilaste tugiteenuste arendamisele. *BeSt*i raames toetati e-õppe võimaluste kasutamist. *Eduko* keskendus õpetajakoolitusele. Ettevõtetega koostöös õppekavade arendamisele aitas kaasa nii tõukefondide kõrgkoolide koostöö ja innovatsiooni arendamise alameede kui ka kõrgkoolide ja ettevõtete koostöömeede.

2013. aastast alates on ellu kutsutud rida muudatusi, et üliõpilastel oleks kõrghariduse omandamisel vähem takistusi. Loodi võimalus tasuta eestikeelsele kõrgharidusele kõigi nende jaoks, kes õpivad täiskoormusega. Esmakordselt käivitati vajaduspõhiste õppetoetuste süsteem kõigile majanduslikult kehvas olukorras olevatele tudengitele. Juba varem toimis toetuskeem erivajadustega ja asenduskodu üliõpilastele. Lisaks kahekordistati stipendiumi saavate üliõpilaste arvu. 2018. aastal suurendati doktorandiotetus 1,5x seniselt 422 eurolt 660 euroni. Reformi üks osa oli ka üleminek seniselt koolitustellimuste rahastamismudelilt tegevustoetustele. 2017. aasta 1. jaanuarist rakendus uus rahastamismudel, mille alusel jaguneb kõrgkoolidele eraldatav tegevustoetus baasrahastuseks (80%) ja tulemusrahastuseks (20%). Tulemusraha eraldatakse koolidele 6 tulemusnäitaja saavutamise ning halduslepingu täitmise alusel.

2017/18. õppeaastal on Eestis 6 avalik-õiguslikku ülikooli, üks eraülikool ning 8 riigirakenduskõrgkooli, millest 6 on Haridus- ja Teadusministeeriumi, 1 Siseministeeriumi ja 1 Kaitseministeeriumi haldusalas. Lisaks saab kõrgharidust omandada 5 erarakenduskõrgkoolis. Viimase kümne aasta jooksul on kõrgharidustaseme õpet pakkuvate õppeasutuste arv kahanenud 39lt 20ni. Eesti kõrgharidusstrateegia rakendamise perioodil on suuremahulised investeeringud (sh taristu väljaarendamine) enamasti tehtud ja õppeasutuste võrk olulises mahus vajaliku taristuga kaetud. Täiesti uued õppehooned on saanud Tartu Tervishoiu Kõrgkool, Eesti Lennuakadeemia, lisandunud on hooneid Tallinna Ülikoolile, Tallinna Tehnikaülikoolile, Tartu Ülikoolile ja Eesti Maaülikoolile. Valmis Eesti Kunstiakadeemia hoone ning töös on Eesti Muusika ja Teatriakadeemia juurdeehitus ning Sisekaitseakadeemia uus hoone.

1.2. Olulisemad väljakutsed eelseisval perioodil

Jätkuvalt on oluline tõsta kõrghariduse kvaliteeti ja rahvusvahelist konkurentsivõimet, koondada kompetentse ning täpsustada kõrgkoolide vahelist tööjaotust. Kõrgema lisandväärtuse loomiseks ning demograafilist langust arvestades on võtmetähtsusega nii kõrgharidusega spetsialistide hulk tööturul kui ka lõpetajate oskused, sh võtmepädevused. Lisaks on vaja kindlustada võrdne ligipääs kõrgharidusele ning tagada õpingute lõpetamine.

1.2.1. Parem sidustamine ühiskonnaga, teiste haridustasemetega ning teadus- ja arendustegevusega

Kõrghariduse konkurentsivõimet hinnatakse eelkõige rahvusvaheliselt. Rahvusvahelise edukuse tagab tugev õppe- ja teadustöö, pidev kaasas käimine innovatsiooniga ning rahvusvaheline avatus. Selle saavutamiseks peab kõrgharidusse suunatavaid vahendeid kasutama optimaalselt ning kavandama mahus, mis võimaldavad Eesti haridust ka muu maailma jaoks pildil hoida. Lisaks rahastamisinstrumentidele on aga oluline arendada koostööd erinevate majandussektoritega ning tõsta hariduse juhtimise võimekust. Haridus peab olema teadus- ning teadmispõhine ja toetama uuenduslike ideede teket ja kasutuselevõttu.

Hinnates Eesti demograafilist olukorda¹, ressursse ning majandusstruktuuri, on järgneva perioodi üks võtmeülesanne vähendada erialase haridusega inimeste osakaalu. Selleks, et motiveerida inimesi tasemeharidusse tulema ning vähendada katkestajate hulka, peab kõrgharidusõpe pakkuma üliõpilasele väljakutseid ning arvestama tööturu vajadusi. Õppijale peavad olema kättesaadavad täiskoormusel õppimisele keskendumist soodustavad toetused ja paindlik õppekorraldus. Väikese riigina ei suuda me valmistada ette spetsialiste kõikidel tasemetel ja erialadel selles mahus, mida tööandjad ootavad. Seda enam on oluline kasutada ära iga inimese potentsiaal ning pakkuda tingimusi võimetekohase hariduse omandamiseks. Loodud peavad olema ühenduslüliid tööandjate ootuste selgitamiseks ning nendega arvestamiseks. Iga õppeasutuse kohustus on luua võimalused, mis aitaksid parimal võimalikul moel inimese akadeemilist võimekust esile tuua. Üliõpilast tuleb julgustada ja toetada olema aktiivne nii õppetöös kui ka õppekavade koostamisel. Ressursside tõhusama kasutamise nimel on nii riigi kui ka kõrgkooli tasandil vaja kaotada ebamõistlik õppe dubleerimine, mis võib anda noortele vale märguande tööturu olukorra ja vajaduste kohta.

Eesmärkide saavutamiseks on vaja, et tööandjate kaasamine õppeprotsessi muutuks järjest igapäevasemaks. Koostöö paremaks sujumiseks peavad kõik osapooled, sh tööandjad end

---

¹ Vastuvõetute arv kõrghariduse esimesele astmele on viimasel viiel õppeaastal igal aastal eelmise õppeaastaga võrreldes vähenenud, nt 2013/2014. õa eelnevaga võrreldes 10%, 2017/2018. õa võrreldes eelmise õppeaastaga 4%.

haridusuuenduste ja õppekavade eesmärkidega kurssi viima, tööandjad peavad olema valmis pakkuma senisest enam praktikakohti, (lõpu)tööde teemasid, osalema õppetöö läbiviimises jms.

Õppekavade paiknemine haridustasemetel, omandatavad oskused/õpiväljundid ning sektoripoolsed ootused tuleb viia paremasse vastavusse (sh haridusliikide üleselt - kutseharidus, kõrgharidus). Üleminek gümnaasiumist kõrgkooli peab olema sujuv ning probleemideta. Majanduskasvule suunatud erialade valikut peavad toetama nii stipendiumid kui ka tõhusad karjääriteenused.

1.2.2. Rahastamis- ning juhtimisskeem, mis toetab kõrgharidusõppe eesmärkide elluviimist

Eesmärkide saavutamist peab toetama juhtimis- ja rahastamisskeem (sh nii riigi kui ka õppeasutuse tasandil), mis kindlustab õppe kvaliteedi ja soodustab õppeasutuste rahvusvahelise konkurentsivõime kasvu. Kõrgendatud tähelepanu all on lähiaastatel kõrgkoolide tööjaotus, selged vastutusvaldkonnad ning sellele vastava taristu väljaarendamine. Eelarvet on võimalik tõhusalt eesmärkide käsutusse rakendada õppeasutuste tugeva juhtimismudeli kaudu, mis vajab lähiajal uuendamist.

1.2.3. Õppejõudude rolli väärtustamine ning muutunud õpikäsituse juurutamine

Muutunud õpikäsituse juurutamiseks on vaja oluliselt enam väärtustada õppejõu ametit ja häid õpetamisoskusi ning pakkuda õppejõududele igakülgset arengutuge. 2012. aastal kõikus avalik-õiguslikes ülikoolides lektorite keskmine töötasu² sõltuvalt ülikoolist 847 eurost 1351 euroni, 2016. aastal aga 1126 eurost 1666-³. Professorite ja dotsentide töötasud on küll kõrgemad (2016. a professorite töötasud 1778 eurost 3583 euroni ja dotsentidel 1248 eurost 2324 euroni), kuid kõiguvad ülikooliti päris palju. Lisaks on märkimisväärne osa õppejõutööst kanda assistentidel ja õpetajatel, kelle töötasud on lektorite omadest madalamad, küündimata mõnel juhul ka Eesti keskmise brutotöötasuni. Võttes lisaks arvesse üliõpilaste arvu vähenemist (viimasel viiel aastal neljandiku võrra) ning üliõpilaste ja õppejõudude suhtarvu⁴ langust (2012 – 15,7 ja 2016 – 13,7), seisavad ülikoolid õppejõududele konkurentsivõimeliste palkade tagamisel suurte väljakutsete ees. Õppejõu palk peab olema motiveeriv nii täiskohaga akadeemilisele õppejõule kui ka soodustama tippspetsialistide liikumist erasektorist kõrgkooli. Õppejõudude reaalsed palgatasemed määrab kõrgkool, kuid koolil peavad olema piisavad vahendid väärikat palka maksta.

Muutunud õpikäsituse keskmeks on õppija ja tema oskused. Õppejõud suunab üliõpilast, tuues välja ja toetades tema tugevusi, loovust ja ettevõtlikkust ning kasutades tagasiside andmisel erinevaid hindamise meetodeid. Õppejõududel peavad olema võimalused kutsealaseks enesetäienduseks, et osata kasutada uuenduslikke ja interaktiivseid õpetamise meetodeid ning erinevaid tagasisidestamise meetodeid.

1.2.4. Rahvusvahelistumise edendamine

Euroopa kõrgharidusruumis on seatud eesmärgiks, et aastaks 2020 on 20% lõpetajatest mobiilsuskogemusega. Eesti kõrghariduspoliitika eesmärk on suurendada samal ajal oluliselt Eestis õppivate välisstudengite osakaalu ning Eesti tudengite lühiajalist mobiilsust.

Aastatel 2006-2015 lähtuti esmajärgus kõrghariduse rahvusvahelistumise strateegia raames seatud eesmärkidest ning 2015-2020 Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegiast. Selle tulemusel on välisüliõpilaste arv suurenenud neli korda. Kõrghariduse rahvusvahelistumine peab toetama Eesti majanduse kasvuveldkondi, valmistades ette vajalikke spetsialiste, ning toetama kõrghariduse kvaliteedi kasvu. Rahvusvaheliste õppekavade arendamisel tuleb pöörata muuhulgas rõhku sellele, mis on võõrkeelse õppe lisandväärtus ehk millised on iga lõpetaja võimalused siseneda Eesti tööturule ning eritähelpanu vajab välisstudengitele mõeldud õppekavades eesti keele õppe mahu suurendamine. Erasektori vastutus on pakkuda kõrgkoolidele tuge praktikakohtade võimaldamisel välisstudengitele ning teavet võimalikest töökohtadest. Rahvusvahelistumise oluline osa on akadeemilise ja erialase võõrkeele õpe Eestis, mis toetab nii mobiilsust kui ka lõpetajate konkurentsivõimet tööturul.

² Keskmise töötasu arvutamise aluseks on kogupalk – sh põhipalk, lisatasud, tulemustasud, hüvitised jm tasud (va puhkuse tasud).

³ 2012. aasta töötasude andmed – Rektorite Nõukogu Aastaraamat 2013 (<http://ern.ee/files/aastaraamatud/2013.pdf>), 2016. aasta andmed ERN kodulehel (alamleht statistika <http://www.ern.ee/et/leht/uelikoolide-personaliandmed>).

⁴ HTMi arvatav tulemusnäitaja üliõpilaste arvu (FTE) ja õppejõudude arvu (FTE) suhtarv.

1.2.5. Taristu väljaarendamine

Kuigi eelmisel strateegia perioodil panustati oluliselt kõrghariduse ja teaduse infrastruktuuri arendamisse, on ka tuleval perioodil vajalikud projektid, mis tagaksid kõrgkoolide vastutusvaldkondades vajaliku kaasaegse taristu.

2. Programmi eesmärk ja mõõdik

Programmi eesmärk: Igale motiveeritud ja võimekale üliõpilaskandidaadile on tagatud ligipääs kvaliteetsele, paindlikule ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavale kõrgharidusele.

Programm aitab kaasa järgmiste EÕS-i eesmärkide täitmisele:

- eesmärk 1: Muutunud õpikäsitus
- eesmärk 3: Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus
- eesmärk 4: Digipööre elukestvas õppes
- eesmärk 5: Võrdsed võimalused elukestvas õppeks ja õppes osaluse kasv

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
						sihttase				
Kolmanda haridustasemega 30–34 aastaste osakaal earühmas (%)	42,5	43,2	45,3	45,4	48,4	>40	>40	>40	>40	>40

3. Programmi meetmed ja tegevused

3.1. Meede 1. Võrdsed võimalused kõrgharidusõppeks ja muutunud õpikäsituse põhimõtete juurutamine

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
						sihttase				
1–3 aastat tagasi kolmandal tasemel ⁵ õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr	85,5	86,7	86,1	75,5	83	≥88	≥88	≥88	≥88	≥88
Kõrgharidusõppe vastuvõtuks avatud õppekavade arv ⁶	744	734	710	678	652	≤690	≤690	≤690	≤690	≤690
Kõrgharidusõppe õppetöö katkestajate määr (kõrghariduse tasemel õpingute alguses) (%) ⁷	22,5	23,1	21,3	22,3	21,2	18	15	<15	<15	<15
Doktorikraadi kaitsmistate arv õppeaastas*	233	213	208	239	253	290*	290	300	300	300

* TAI strateegia indikaator, millesse ka kõrgharidusprogramm otseselt panustab

** Sihttaseme täitmine ei ole tõenäoliselt realistlik, kuna doktoranditoetus on eraldiseisvalt väheatraktiivne (sisuliselt alampalga tasemel) ning vastuvõetavate üliõpilaste, sh doktorantide arv on langenud. Prognoositav

⁵ ISCED 97 tasemed 5 ja 6; Eurostat: Employment rates of young people not in education and training by sex, educational attainment level and years since completion of highest level of education [edat_lfse_24], <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00053&plugin=1>

⁶ Vastuvõtuks avatud õppekavade arv õppekavade registris, seisuga 10.11.

⁷ Õpingute katkestamine kõrghariduses õpingute alguses, %. Näiteks 2014.a näitaja on leitud järgmiselt: perioodil 11.11.2012–10.11.2013 õppima asunud, kes seisuga 10.11.2014 ei olnud lõpetanud ega ei õppinud samal õppekohal. Mõningatel juhtudel (need, kes on õppima asunud 2012. aasta lõpust 2013. aasta suveni) võrreldakse staatust peaaegu 2 aasta pärast. Teiste puhul (õppima asunud 2013. aasta sügisel) vaadatakse staatust 1 aasta pärast. Siiski langeb valdav osa (98%) õppima asumisi vahemikku 1.07.2013–10.11.2013 ja nende puhul on 10. novembriks 2014 tegemist 2. aasta õpingutega ja seega võib katkestamise puhul tinglikult rääkida „1. aasta katkestamisest“.

tase 2020 on 200-230. Strateegia eesmärgi täitmine eeldab lisavahendeid. 2016 sõlmitud koalitsioonilepingu alusel suurendati doktoranditoetust 1,5 korda, kuid sellest ei piisa doktorantuuri tulemuslikkuse parandamiseks.

Sihtrühmad: õppijad, õppejõud, kõrgkoolid, tööandjad.

Tegevus 1.1: Kõrgharidusõppe läbiviimine ning rahastamis- ja juhtimissüsteemi arendamine

(EÕS 5.3)

- Tegevustoetustega tagatakse kõrgharidusõpe ülikoolides ja rakenduskõrgkoolides. Arendatakse kõrghariduse rahastamismudelit, mis tagab kõrgkoolide stabiilse arengu ja kvaliteedi, sh analüüsitakse eraraha kaasamise võimalusi.

Tulemus: Rahastamismudel toetab kõrghariduse kvaliteedieesmärkide saavutamist.

- Jätkatakse kõrgkoolide tööjaotuse ja selgete vastutusvaldkondade määratlemist.

Tulemus: Vastutusvaldkonnad on selged, koostöö paraneb ning arendab kõrghariduse kvaliteeti.

- Toetatakse avalik-õiguslike ülikoolide tõhusa juhtimise ja töökorralduse arengut.

Tulemus: ülikoolide juhtimis- ja töökorraldus on tõhus.

Tegevus 1.2: Kõrgkoolide taristu väljaarendamine

(EÕS 5.3)

- Taristu väljaarendamist toetatakse kõrgkoolide ja teadus- arendusasutuste institutsionaalse arendusprogrammi (ASTRA) osana, mille investeeringute kava on kinnitanud Vabariigi Valitsus.

Lisaks toetatakse vajaduspõhiselt riigi rakenduskõrgkoolide infrastruktuuri arengut rakenduskõrgkoolide majandustegevusest laekuvate vahendite arvelt.

Tulemus: Kõrgkoolid alustavad ASTRA-st rahastatavate investeeringuprojektide elluviimist. Riigi rakenduskõrgkoolide investeeringud on tehtud tegevustoetuse ja majandustegevusest laekuvate vahendite arvelt.

Tegevus 1.3: Õppija toimetulekut ja õppe tulemuslikkust toetavad teenused ja toetused

(EÕS 5.5, 5.6)

- Jätkatakse täiskoormusega õppivatele üliõpilastele vajaduspõhiste õppetoeuste maksmist eesmärgiga toetada majanduslikult keerulisemates tingimustes elavate üliõpilaste õpinguid. Täiendavalt toetatakse vajaduspõhise eritoetuse fondist eelkõige neid üliõpilasi, kelle majanduslik olukord on ootamatult halvenenud. Sihtotstarbeliste stipendiumidega toetatakse jätkuvalt erivajadustega üliõpilaste ja asenduskodust pärit üliõpilaste ligipääsu kõrgharidusele. Tulemusstipendiumidega väärtustatakse üliõpilaste õpiedukust. Riigile prioriteetsetes valdkondades õppivaid üliõpilasi toetatakse erialastipendiumiga. Doktorandistipendiumiga motiveeritakse tudengeid lisaks doktoranditoetusele täiendavalt valima doktoriõpinguid riigile prioriteetsetes valdkondades.

Tulemus: tagatud on toetuse saamise võimalus üliõpilaste majandusliku toimetuleku parandamiseks, erivajadustest tulenevate vajaduste rahuldamiseks ja heade õpitulemuste väärtustamiseks, suureneb kõrghariduse ligipääsetavus eemalejäämise riskis olevate noorte hulgas.

- Tegevustoetuse eraldamise raames toetatakse eesti keelest erineva emakeelega üliõpilaste eesti keele omandamist.

Tulemus: eesti keelest erineva emakeelega üliõpilastele on loodud parem ligipääs eestikeelsele kõrgharidusele ja toetatud nende edukat toimetulekut.

- Paindliku õppekorralduse ja paindlike õppevormidega suurendatakse elukestva õppe võimalusi, arvestades erinevate ühiskonnagruppide vajadustega. Parandatakse varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamist (VÕTA).

Tulemus: paranevad võimalused osaleda elukestvas õppes, sh kõrgharidusõppes. VÕTA süsteem toetab kõrgharidusõppes osalemist.

Tegevus 1.4: Õppijakeskse õpikäsituse juurutamine ja kõrghariduse kvaliteedi hindamine

(EÕS 1.1; 1.2)

- Kõrgkoolides kaasatakse õppijaid õppe kavandamisse ja õppeprotsessi kujundamisse ning luuakse tingimused tagasiside andmiseks ja selle arvestamiseks.

Tulemus: õppijate tagasiside on süsteemne osa õppe kvaliteedi arendamisel.

- Üliõpilaste katkestamise osakaalu vähendamiseks ja katkestamise ennetamiseks rakendatakse toetus- ja nõustamismeetmeid, seiratakse õpingutega toimetulekut. Arendatakse sisseastumissüsteemi, et selgitada välja üliõpilaskandidaatide motivatsioon ja erialased hoiakud enne õppima asumist.

Tulemus: väheneb katkestamise määr.

- Jätkatakse süsteemset kõrghariduse kvaliteedi hindamist rahvusvahelise kvaliteedihindamiste süsteemi kaudu, mida korraldab SA Archimedes Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur. Vastavalt elukestva õppe strateegia eesmärkidele täiendatakse õppeasutuste institutsionaalse akrediteerimise kriteeriume, sh pööratakse tähelepanu uue õpikäsituse rakendumisele. Nõustatakse õppeasutusi enesehindamise läbiviimisel ja eneseanalüüsi tulemustele antakse pädev tagasiside, mis on mh seotud strateegia võtme-eesmärkide hindamisega. Uuendatakse kvaliteedihindamise süsteemi, et vähendada koolidele langevat hindamiskoormust ning kaalutakse õppekavagruppide hindamise asendamist temaatiliste hindamistega.

Lisaks jätkatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi korraldatavat järelevalvet, hindamaks, kas haridus on kättesaadav, võrdsetel alustel juurdepääsetav, õpe kvaliteetne ning kõrgkoolide tegevus õigusaktides sätestatud nõuetele vastav ja tulemuslik.

Tulemus: Eesti kõrgkoolide toimimist ja kvaliteeti seiratakse ja hinnatakse süsteemselt ning hindamissüsteem tagab õppe kõrge kvaliteedi.

- Halduslepingute läbirääkimiste raames lepatakse kokku, mida kõrgkoolid teevad muutuva õpikäsituse rakendamiseks. Üks tulemusrahastamise kuuest mõõdikust on kõrgkooli nominaalajaga lõpetajate osakaal (Õpikäsituse muutus tähendab rohkem individuaalset lähenemist, mis vähendab ka väljalangevust).

Tulemus: Kõrgkoolid pööravad suuremat tähelepanu õpingute katkestamisele.

Tegevus 1.5: Õppejõudude arengu väärtustamine ja doktoriõppe tulemuslikkuse toetamine akadeemilise järelkasvu tagamiseks

(EÕS 2.1; 2.2)

- Kõrgkoolides arendatakse ja väärtustatakse õppejõu ametit ning häid õpetamis- ja juhendamisoskusi, pakkudes konkurentsivõimelist töötasu, võimaldades kõrgetasemelist enesetäiendamist uute õppemeetodite kasutamiseks ning digipädevuste omandamiseks, arendades mh atesteerimissüsteeme.

Tulemus: pädevad õppejõud tagavad õppe kõrge kvaliteedi.

- Akadeemilise järelkasvu tagamiseks ja doktoriõppe lõpetajate arvu suurendamiseks toetatakse doktoriõppe efektiivsuse kasvu, sh rakendatakse doktoriõppe sotsiaalsete garantiide paketti.

Tulemus: rakendatakse doktoriõppe sotsiaalsete garantiide paketti.

- Teadus- ja arendustegevuseks kvaliteetse järelkasvu tagamiseks suurendame doktoranditoetuse 422-lt 660 euronni kuus.

Tulemus: Väheneb majanduslik surve doktoriõppe kõrvalt täiskoormusega töötamiseks ja paraneb lõpetamise määr.

3.2. Meede 2. Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdisaegse tööturu vajadustega

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
						sihttase				
LTT (loodus- ja täppisteadused, tehnika, tootmine ja ehitus) erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses ⁸	27,1	26,4	26,5	27,4	28,9	28	28,5	29	30	30
IT õppesuuna lõpetajate ⁹ arv aastas	485	469	516	652 ¹⁰	717	700	750	800	850	850

Meede 2 panustab „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ indikaatori - aastaks 2020 on vähemalt 95% 16-74-aastastest inimestest digipädevustega – saavutamisse.

Sihtühmad: õppijad, õppejõud, kõrgkoolid, tööandjad.

Tegevus 2.1: Kõrgharidusõppe seoste suurendamine tööturuga (EÖS 3.5)

- Suurendatakse projektipõhise õppe osakaalu õppekavades. Selleks kaasatakse õppeülesannete püstitamiseks ja lahenduste hindamiseks praktikuid tööandjate juurest. Suurendatakse valdkondade lõimingu ja läbivalt pööratakse tähelepanu digipädevuste arengule.
- Kindla intervalliga korraldatakse vilistlasuuringuid, et saada tagasisidet õppekvaliteedile, pakutavatele erialadele ja hilisematele tööhõive võimalustele. Samuti osaletakse regulaarselt üle-euroopalistes üliõpilasuuringutes.
- Vastuvõtu ja õppekavade sisu kujundamisel arvestatakse OSKA raportite tulemustega.
- Tegevustoetustest tulemusrahastuse eraldamisel arvestatakse lõpetajate hõivatusena tööturul.

Tulemus: süsteemne kokkupuude tööturuga suurendab kõrgharidusõppe vastavust tööturu vajadustele mh majanduse kasvualdkondades.

Tegevus 2.2: IKT õpetamise arengu tagamine ja lõpetajate IT-alaste oskuste arendamine (EÖS 3.5)

- Viiakse ellu IT Akadeemia tegevusi, toetamaks IT valdkonna jätkusuutlikku arengut ülikoolides ning IT õpetamist teiste õppekavade raames. Süsteemselt arendatakse IT õppekavu, sh küberkaitse valdkonnas.

Tulemus: IT Akadeemia eesmärgid on tagatud jätkusuutliku tegevuskavaga.

- Tartu Ülikool ja Tallinna Tehnikaülikool suurendavad informaatika ja infotehnoloogia õppekavagrupis lõpetajate arvu, pööravad tähelepanu õppetöö arendusele ja läbiviimise kvaliteedile, arvestades tööturu ootusi ja vajadusi.

Tulemus: suureneb lõpetajate arv IT õppesuunal.

⁸ Metoodika muutus 2017. a. Alg- ja sihttasemed määratud ISCED2011 järgi.

⁹ Lõpetajate arv õppesuunal arvutiteadused, kõik õppeasutused, kõik kõrgharidusõpped; lõpetajate hulgas kajastuvad ka eksternina lõpetanud.

¹⁰ Algtasemed on ISCED11 järgi; vana ISCEDi järgi 2013-2016 vastavalt: 572; 530; 596; 725.

3.3. Meede 3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine

Indikaator	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
						sihttase				
Üliõpilaste lühiajaline mobiilsusränne (%)*	3,6	3,3	1,4	1,8	2,2	8	10	10	10	10
Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal (%)	3,7	5,2	6,8	8,2	9,5	>9	>10	>10	>10	>10

*Toimus meetoodika muudatus - alates 2015. a loetakse isikuid. Sihttaseme saavutamine ei ole realistlik.

Sihtrühmad: üliõpilased, õppejõud, kõrgkoolid, tööandjad.

Tegevus 3.1: Kõrghariduse rahvusvahelise atraktiivsuse suurendamine ja õppeasutuste rahvusvahelise keskkonna arendamine

- Toetatakse Eesti ENIC (*European Network of National Information Centres on Academic Recognition and Mobility*)/NARIC (*National Academic Recognition Information Centres*) Keskuse tegevust.

Tulemus: tagatud on välisriigi kõrgharidust tõendavate ja kõrgharidusele juurdepääsu võimaldavate kvalifikatsioonide (akadeemilised kraadid, diplomid, tunnistused jt) hindamine, kvalifikatsioonidele vastavuse määramine Eesti haridussüsteemis ning tunnustamiseks ettepanekute tegemine.

- Tagatakse erinevate siseriiklike ja rahvusvaheliste mobiilsusprogrammide kättesaadavus, nt Euroopa Liidu rahastatud Erasmus+ programm¹¹, riikidevaheliste lepingute stipendiumiprogramm, Noore Õpetlase programm, Kristjan Jaagu programm, Nordplus kõrgharidusprogramm jt.

Tulemus: Eesti üliõpilaste ning õppejõudude õpiränne suureneb.

- Koordineeritakse välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamist ja välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seaduse ühetaolise kohaldamise tegevusi.
- Soodustatakse kõrgkoolide osalemist rahvusvahelistes ühisõppekavades, lihtsustatakse ühisõppekavade regulatsiooni. Arvestatakse parimaid rahvusvahelisi praktikaid, piiriülese kõrgharidusõppe kvaliteedihindamise arenguid ning diplomite/kvalifikatsioonide tunnustamise praktikaid.
- Arendatakse andmekogumise viise ja kogutakse rahvusvaheliselt võrreldavat riiklikku statistikat kõrghariduse rahvusvahelistumise kohta.

4. Programmi elluviimist toetavad ja võimaldavad muud poliitikainstrumentid

- EÕS-i programmi *Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid* raames toetatakse Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli juures teadus- ja arendustööl põhinevad didaktikaalaseid kompetentsikeskuseid. Keskuste vahendusel pakutakse täiendkoolituse võimalusi nii õppejõududele kui õpetajatele. Programmi raames on välja töötatud õppejõudude õpetamise kvaliteeti hindavad mõõdikud. EÕS-i *tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi* raames saavad õppejõud oskusi ettevõtlusõppeks ja praktikakorralduseks. Kompetentsikeskused toetavad õppejõudude digipädevuste arengut, mh haridustehnoloogiliste tugivahendite propageerimise ja koolituse kaudu.

¹¹ Kõrghariduses toetab programm rahvusvaheliste koostöö võrgustike teket, nii sissetulevate kui väljaminevate üliõpilaste mobiilsust ja õppejõudude rännet.

- EÕS-i digipöörde programmi raames tagatakse riiklike ning koolide andmebaaside (EHIS, SAIS, ÕIS jms) ühilduvus, mille tulemusena saavutatakse kiire andmevahetus. Riikliku programmi „Eestikeelsed kõrgkooliõpikud 2013-2017“ raames avaldatud õpikud on kättesaadavad ja kasutatavad digitaalselt. Töötatakse välja haridustehnoloogiline MOOC (Massive Online Open Courses) õppejõudude digipädevuste arengu toetamiseks. Igale kõrgkoolis õppijale tagatakse juurdepääs õppimist toetavale kaasaegsele digitaristule.
- Huvitava kooli tegevuse (EÕS-i üldharidusprogrammi tegevus) raames analüüsitakse üldharidusest kõrgharidusse sujuva ülemineku takistusi ning tegeletakse koostöös eri taseme õppeasutustega võimalike parentusmeetmete leidmisega.
- *Institutsionaalne arendusprogramm teadus- ja arendusasutustele ja kõrgkoolidele* ehk ASTRA (TAI rakenduskava). Programmist toetatakse asutuste terviklikke institutsionaalseid arendusplaanide, sh investeeringuid taristusse. Kõiki infrastruktuuri investeeringuid käsitletakse kooskõlas teadus- ja õppetegevuse kvaliteedi ja inimressursi arendamise tegevustega.
- *Tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi* kaudu toetatakse täiendavat eesti keele kui teise keele ja erialakeele õpet ning *Eestikeelsete kõrgkooliõpikute programmi* raames uuendatud eestikeelset õppekirjandust.
- TAI strateegia raames on käivitatud nutika spetsialiseerumise ja kasvualdkondade üliõpilaste erialastipendiumid, mille eesmärk on suurendada üliõpilaste huvi nende erialade vastu ning vähendada majanduslikel põhjustel katkestamise määra. Erialastipendiume pakutakse vähemalt 80 õppekaval.
- Tööturuvajaduse seire-, prognoosi- ja tagasisidestamise süsteemi (OSKA - EÕSi *tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi* tegevus) väljaarendamine annab sisendi tööturu vajaduste arvestamiseks kõrgharidusõppe tegevustoetuste lepingutes. OSKA programmi toel täpsustatakse kasvualade tööjõuvajadust ning valdkondade omavahelisi proportsioone tegevustoetuse eraldamise kokkulepetes. Kutsehariduse ja kõrghariduse õppekavu analüüsitakse koos: 25 valdkonna lõikes hinnatakse õppekavade tänast paiknevust õppeasutmetel (eelnevalt kokkulepitud majandussektorite kaupa) ning tehakse ettepanekud muudatusteks.
- EÕS-i *tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi kaudu arendatakse* kõrgharidusõppe praktikakorraldust ja piloteeritakse õpipoisioõppe rakendamist kõrgharidustaseme õppes. Praktikajuhendajate koolituse, praktikatoetuste, õpetajakoolituse praktika arendamise, praktika süsteemse korralduse ning õppeasutuste ja tööandjate koostöö süvendamise kaudu suurendatakse üliõpilaste valmisolekut tööjõuturul edukaks toimetulekuks.
- EÕS-i *tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi* kaudu arendatakse üliõpilaste ettevõtlikkusega seotud oskuseid ning ettevõtlusõpet ja lõimitakse kõrgharidusõppe õppekavadesse ettevõtlikkusega seotud moodulid.
- TAI rakendusplaanide elluviimise raames toetatakse teaduse populariseerimist, mille kaudu korraldatakse igal aastal noorte leiutajate konkursi, õpilaste ja üliõpilaste teadustööde ning kasvatusteaduslike tööde riiklikke konkursse ning antakse välja teaduse populariseerimise auhinda. Õpilaste Teadusliku Ühingu kaudu leiavad noored tuge oma teadusehuvile ja võivad leida endale teadlasest juhendaja (noore uurija stipendium), kelle suunamisel edasi minna.
- Toetatakse Eesti doktoriõppe vastavuse suurendamist innovaatiliste doktoriõppe printsiipidega. Selleks on institutsionaalse arendusprogrammi raames ülikoolidel võimalik taotleda toetust interdistsiplinaarsete ning ülikoolide koostöös koordineeritavate doktorikoolide tegemiseks, kaasates ka ettevõtjaid ning ettevõtlusdoktorante.
- TAI rakendusplaanide raames koostatakse ja viiakse ellu kõrgharidusõppe rahvusvahelistumise programm, mis keskendub Eestisse saabuvate täisajaga välisdoktorantide ning magistrantide õpingute toetamisele ja Eesti ülikoolides õppivate doktorantide ning kõrgkooli teiste akadeemiliste liikmete lühiajalise õpirände rahastamisele. Institutsionaalse arendusprogrammi raames on kõrgkoolidel võimalik taotleda toetust pikaajaliste välisõppejõudude palkamiseks. Töötatakse välja ja rakendatakse kõrgharidusõppe turunduskontseptsioon, määratledes sihtriigid ning keskendudes mh kasvualadega seotud õppekavade ja valdkondade turundamisele.

- Välisstudengite värbamiseks tehakse koostööd Välisministeeriumi, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse ja *Research in Estoniaga*, et ühiselt kujundada Eesti mainet ja suurendada nähtavust, peegeldades riiki atraktiivse õpi- ja töökohana.¹²
- EAS-i kaudu toetatakse ja arendatakse Eesti brändi teket, mille lahutamatuks osaks on ka *Study in Estonia* visuaal ning tegevused. Eesti riigi välisesinduste võrgu kujundamisel arvestatakse kõrghariduspoliitiliste eesmärkidega.
- HTM toetab *Rahvuskaaslaste programmi, Hõimurahvaste programmi ning Eesti keele ja kultuuri välisõppe programmi* (nimetatud programme rakendatakse keeleprogrammist) abil kõrghariduse rahvusvahelistumise kasvu.
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium töötab välja talendipoliitika tegevuskava, kuhu on seotud ka kõrghariduse rahvusvahelistumise tegevused.
- Siseministeeriumi uussisserändajate kohanemisprogramm aastateks 2014-2020 keskendub muuhulgas siia saabuvate üliõpilaste, teadlaste ning välisõppejõududele keeleõppe ning kultuuritoe pakkumisele.

5. Programmi tegevuste eeldatav mõju läbivatele teemadele

Läbivad teemad	Programmi mõju läbivate eesmärkude saavutamisel
Võrdsed võimalused	Positiivne: programm toetab ligipääsu suurenemist kõrgharidusõppele, arendades mitmesuguste stipendiumide, õppetoetuste ja õppelaenu süsteemi. Kõrgharidusõppe kvaliteedi tõusule suunatud tegevused, mh õppejõudude õpetamispädevuse areng, õppekavade õppijakesksuse arendamine jm toetavad õppija erisuste paremat arvestamist.
Regionaalareng	Positiivne: Programm toetab Eesti erinevate piirkondade arengut, seostades paremini kõrgharidusõpet ja tööturgu ning ettevõtlust, sh piirkonniiti.
Infoühiskond	Positiivne: Programm on olulise tähendusega infoühiskonna arengule, tagades IKT õpetamise ja lõpetajate IT-oskuste arendamise.
Riigivalitsemise	Positiivne: Programm toetab avalik-õiguslike ülikoolide juhtimissüsteemide ja kõrghariduse rahastamismudeli arengu kaudu tervikuna tulemustele orienteeritud juhtimismudeli arengut.
Keskkonnahoid ja kliima	Positiivne: Programm panustab kõrgharidusõppe läbiviimisesse võtmetähtsusega keskkonnahoiu ja kliimavaldkonnas.

6. Programmi juhtimiskorraldus

Programmi täiendatakse igal aastal ühe aasta võrra st kooskõlas riigieelarvestrateegia perioodiga, mis tagab kooskõla riigi eelarvestrateegiaga ning riigi rahaliste võimalustega. Programmi kinnitab haridus- ja teadusminister peale riigieelarve seaduse vastuvõtmist.

Programmi kõikide meetmete, tegevuste elluviimise eest ja sihttasemete saavutamise eest vastutab HTM. Programmi rakendamist juhib HTM-i kõrghariduse osakond koostöös tegevuste juures märgitud partneritega. Programmi ja programmi elluviimist toetavate poliitikainstrumentide omavahelise kooskõla parandamiseks võib moodustada tegevuste elluviimist koordineerivaid kogusid.

Programmi tegevuste elluviimiseks sõlmib HTM tegevuste elluviijatega lepingud.

Programmis seatud mõõdikute seiramise ja saavutamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium. Programmi täitmise kohta antakse aru igal aastal. Aastaruande koostab HTM koos programmi täiendamise eelnõuga ning kooskõlastab selle HTM sisesele ja arutab vajadusel valdkonna partnerorganisatsioonidega hiljemalt 28. veebruariks.

Programmi avalikustatakse HTM-i kodulehel.

¹² Uuringud näitavad, et õpikoha riigi valikul on tähtsal kohal karjäärivõimalused. Eesti ülikoolide lõpetanud välisüliõpilased pakuvad muuhulgas ettevõtjatele potentsiaalset võimalust tööjõu värbamiseks.

7. Tegevuskava

Meetme nr	Tegevus ja lõpptulemus	Vastutaja / elluviija	Tulemus või väljund ja tähtaeg või elluviimise periood					
			2016	2017	2018	2019	2020	2021-2022
1. Võrdsed võimalused kõrgharidusõppeks ja muutunud õpikäsituse põhimõtete juurutamine	1.1. Kõrgharidusõppe läbiviimine ning rahastamis- ja juhtimissüsteemi arendamine	HTM, kõrgkoolid	Ülikooliseaduse muudatuse väljatöötamine ja menetlemine.	Ülikooliseaduse muudatuse jõustumine.	Rakendunud uus rahastamis-mudel	Jõustub kõrgharidus-seadus		
	Tegevuste elluviimine ja toetamine vastavalt kõrgkoolidega sõlmitud halduslepingutes seatud eesmärkidele.							
	1.2. Kõrgkoolide taristu väljaarendamine.	HTM	Ettepanekud institutsionaalse arendusprogrammi raames esitatakse Eesti Vabariigi Valitsusele.					
	Riigi rakenduskõrgkoolide investeringud on tehtud tegevustoetuse ja majandustegevusest laekuvate vahendite arvelt							
	1.3. Õppija toimetulekut ja õppe tulemuslikkust toetavad teenused ja toetused	HTM, kõrgkoolid	Õppelaenu võtjate analüüs. VÕTA süsteemi toimimise hindamine ja vajalike muudatuste algtamine.	Analüüs ja vajadusel õppelaenu seaduse muutmise algtamine				
	Tegevuste elluviimine ja toetamine vastavalt kõrgkoolidega sõlmitud halduslepingutes seatud eesmärkidele. Tagatud on asjakohased toetuse saamise võimalused ja paranenud elukestvas õppes osalemise võimalused.							
1.4. Õppijakeskse õpikäsituse juurutamine ja kõrghariduse kvaliteedi hindamine	HTM, kõrgkoolid, SA Archimedes	Tegevuste elluviimine ja toetamine vastavalt kõrgkoolide ja SA Archimedesega sõlmitud halduslepingus seatud eesmärkidele. Õppijate tagasiside on süsteemne osa õppe kvaliteedi arendamisel, väheneb katkestamise määr, Eesti kõrgkoolide toimimist ja kvaliteeti seiratakse ja hinnatakse süsteemselt.						
1.5. Õppejõudude arengu väärtustamine ja doktoriõppe tulemuslikkuse toetamine	HTM	Tegevuste elluviimine ja toetamine vastavalt kõrgkoolidega sõlmitud halduslepingutes seatud eesmärkidele. Tagatud on doktoriõppe sotsiaalsed garantiid.						

Meetme nr	Tegevus ja lõpptulemus	Vastutaja / elluviija	Tulemus või väljund ja tähtaeg või elluviimise periood						
			2016	2017	2018	2019	2020	2021-2022	
	akadeemilise järelkasvu tagamiseks								
2. Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdsaegse tööturu vajadustega	2.1. Kõrgharidusõppe seoste suurendamine tööturuga.	HTM	Tegevuste elluviimine ja toetamine vastavalt kõrgkoolidega sõlmitud halduslepingutes seatud eesmärkidele.						
	2.2. IKT õpetamise arengu tagamine ja lõpetajate IT-alaste oskuste arendamine.	HTM, kõrgkoolid	IT Akadeemia tegevuste uuendamine ja toetamine. Tegevuste elluviimine ja toetamine vastavalt kõrgkoolide ja SA HITSAga sõlmitud halduslepingutes seatud eesmärkidele.						
3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine	3.1 Kõrghariduse rahvusvahelise atraktiivsuse suurendamine ja õppeasutuste rahvusvahelise keskkonna arendamine	HTM, SA Archimedes, kõrgkoolid	Euroopa parlamendi ja nõukogu direktiivi 2013/55/EL ülevõtmise korraldamine ja vajalike õigusnormide jõustumine.	Ühisõppekavade regulatsioonide ülevaatamine ning vajadusel muutmine.					
			Tegevuste elluviimine ja toetamine vastavalt kõrgkoolide ja SA Archimedesega sõlmitud halduslepingus seatud eesmärkidele.						

Margus Haidak
kõrghariduse osakonna juhataja